

СЕМАНТИКА ПРИКМЕТНИКОВИХ КОЛОРАТИВІВ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ МОВИ

Сучасний стан розвитку мовознавчої науки характеризується посиленням інтересом до проблем семантичної структури слова та лексико-семантичних процесів, оскільки лексико-семантичний рівень мови є найбільш чутливим до усіх зрушень у соціумі та мовній свідомості її носіїв. Проблеми лексичної семантики в різний час і за допомогою різних методів розглядали як українські, так і зарубіжні мовознавці (О. О. Потебня, Л. О. Булаховський, Л. А. Лисиченко, О. О. Тараненко, М. П. Кочерган, В. О. Звєгінцев, Г. О. Уфїмцева, Ю. Д. Апресян, В. Г. Гак, В. Н. Телія, О. О. Селіванова та ін.). За семантичною ознакою прикметники на позначення кольору належать до розряду якісних прикметників, які виражають безпосередні, прямі ознаки предметів, що в різних предметах можуть мати неоднакову міру вияву.

Серед численної групи якісних прикметників виділяється кількісно і якісно розвинена категорія прикметникових кольороназв, ядро якої становлять «нейтральні» прикметники, позбавлені додаткових вказівок на інтенсивність кольору: *червоний, жовтий, зелений, білий* та ін. Вони називають колір безвідносно до міри його вияву.

Навколо цього ядра розташовані прикметники, похідні від нейтральних. Це спеціалізовані, доповнювані вказівками на різну міру інтенсивності вияву кольору, назви типу *синюватий, білястий, зеленавий*. Ми обмежили коло нашого дослідження прикметниками, які відносяться до ядра кольоропозначень – нейтральними прикметниками.

Проте назви кольорів не обмежуються лише прикметниками. Колір здатні називати й інші частини мови: іменники – *білизна, синь, зелень*; прислівники – *синьо, зелено, добіла*; дієслова – *сіріти, зеленіти*; форми дієслів: дієприкметники – *побілілий, пожовклий*; дієприслівники – *побілівши, зеленіючи*; категорія стану – *побілено, позолочено*. Та, на відміну від прикметників, у всіх інших частинах мови «визначення колірної ознаки нашаровується на визначення предмета, дії, процесу або стану, ознаки стану або дії і не є безпосередньо їх функцією. Особливо це яскраво виступає в іменниках, основною номінативною функцією яких є визначення предметності» [2, с. 129].

Саме те, що прикметники виражають узагальнено ознаки, які стосуються різноманітних предметів, вони стають основою для створення абстрактних іменників. Переважна більшість таких іменників виражають абстрактні поняття на основі прямих значень кольору, але можуть виражати також переносні, метафоричні значення. Напр.: *білизна* – абстрактний іменник до *білий* [4, I, с. 181]; *сірість* – абстрактний іменник

до *сірий*, сіра барва чого-небудь, властивість чого-небудь із значенням *сірий* [4, IX, с. 230]; *прозелень* – зелений відтінок у забарвленні чого-небудь, домішка зеленого кольору до якогось іншого, молоді паростки рослин, зеленуватий наліт на метали [4, III, с. 183] та ін.

В іменнику ознака кольору є опредметненою. Наприклад: за змістом іменника *синька* стоїть денотат, в основу називання предмета покладено ознаку за кольором. Іменники закріплюють ознаку кольору узагальнено, коли розвинене абстрактне мислення. У дієсловах ознака кольору виступає як процес її становлення, розгортання у конкретних часових параметрах. Наприклад: *льон синіє, синіє небо, синіє ніс*; у прислівнику – це ознака іншої ознаки – процесуальної чи статичної, наприклад: *льон цвіте синьо-синьо*.

Отже, в усіх частинах мови, крім прикметника, колірна ознака нашаровується на основне їх категорійне значення – предметності, дії, процесу або стану, ознаки дії або стану. Власне кольороназвами є слова, які належать до класу прикметникових слів.

Список використаних джерел:

1. Булаховский Л. А. Курс русского литературного языка / Л. А. Булаховский. – К. : Радянська школа, 1952. – Т. 1. – 446 с.
2. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Харків, 1997. – 131 с. – Бібліогр.: с. 127–130.
3. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К., 1993. – 418 с.
4. Словник української мови : в 11 тт. – К. : Наукова думка, 1970–1980.